ISSN 2029-1701

Mokslinių straipsnių rinkinys
VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA
PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER
2011 (5) Scientific articles

SPECIALYBĖS KALBOS DĖSTYMO PROBLEMOS. TEISĖS KRYPTIES STUDENTŲ VIEŠŲJŲ KALBŲ ANALIZĖ TAISYKLINGUMO POŽIŪRIU

Agnė Bielinskienė

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedra
V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas: (8 37) 303664
El. paštas: a.bielinskiene@mruni.eu

Santrauka. Straipsnyje aptariamos Specialybės kalbos dėstymo problemos aukštojoje mokykloje, taip pat analizuojamos teisės krypties studentų, rašiusių viešąsias kalbas jų specialybės tematika, kalbos klaidos. Pranešimo tikslas – išsiaiškinti, kokias dažniausiai klaidas daro studentai išklausę dalį Specialybės kalbos paskaitų kurso. Analizuotos visų kalbos lygmenų klaidos: leksikos, žodžių darybos, morfologijos, sintaksės ir korektūros klaidos, pateikiamos dažniausių klaidų taisymų rekomendacijos. Taip pat apžvelgiamos ir analizuojamos Specialybės kalbos dėstymo problemos, studentų požiūris į šio dalyko svarbą studijuojant ir kiti aktualūs klausimai.
Nustatyta, kad dažniausiai daroma leksikos, sintaksės ir korektūros klaidų, analizuojamos galimos tokių klaidų darymo priežastys. Daroma išvada, kad studentai daugiau dėmesio skiria viešosios kalbos turiniui tobulinti ir labai mažai dėmesio tekstui redaguoti, dailinti ir taisyti.

Pagrindinės sąvokos: specialybės kalba, kalbos kultūra, viešosios kalbos, teisės krypties studentai.

ĮVADAS

Teisės krypties studentai Specialybės kalbos dalyką klauso dažniausiai pirmaisiais antraisiais studijų metais. Viena iš universitetuose dėstomo Specialybės kalbos temų – viešasis kalbėjimas. Viešasis kalbėjimas labai svarbi tema visiems baigusiems universitetą teisės krypties specialistams. Jų profesinė veikla neatsiejama nuo ginčų sprendimo, įtikinėjimo ir argumentavimo, tad retorinis kalbėjimo aspektas labai svarbus. Per Specialybės kalbos paskaitas teisės krypties studentai rengia viešąsias kalbas savo specialybės tematika. Kai kurie turi galimybę savo kalbą pasakyti viešai, tačiau dažniausiai dėl laiko stokos viešoji kalba rengiama raštu. Vertinant šiuos darbus atsižvelgiama į studentų gebėjimus perteikti mintis sakytiniu stiliumi ir atsižvelgiama į per pirmąją kurso dalį susiformuotus kalbos kultūros įgūdžius. Kadangi išklausius dalį kurso vis tiek daroma kalbos klaidų, buvo nuspręsta atlikti tyrimą ir išsiaiškinti, kokio pobūdžio klaidos daromos ir kodėl.

Dėstant šį dalyką universitete kyla ir kitų, ne vien su dalyko turiniu susijusių problemų. Ne kartą aptariant Specialybės kalbos dalyko dėstymo problemas aukštojoje mokykloje buvo išsakyta apgailestavimų, kad studentai ne labai noriai studijuoja šį dalyką (pvz., L. Pečkuvienė[1],

[1] Pečkuvienė L. 2008: Ar lengva mokyti ir mokytis specialybės kalbos. *Specialybės kalba: terminija ir vartosena.* Vilnius: MRU, 2008. P. 86.

S. Papaurėlytė-Klovienė[2], R. Bartkevičienė et al.[3]). Atlikta nemažai tyrimų ir publikuota straipsnių šia tema. Kadangi tos pačios problemos kyla dėstant teisės krypties studentams, straipsnyje pateikiama literatūros analizė šiais klausimais.

Taigi šio tyrimo tikslas – nustatyti bei išanalizuoti, kokias kalbos klaidas daro teisės krypties studentai rašydami viešąsias kalbas, ir apžvelgti problemas, kylančias dėstant Specialybės kalbą universitete. Siekta išsiaiškinti, kokios žinių spragos lieka išklausius didžiąją Specialybės kalbos kurso dalį, kuri apima bendruosius taisyklingos kalbos reikalavimus ir kt.

Tyrimo objektas – teisės krypties studentų viešosios kalbos teisės ir teisėsaugos tematika.

Tyrimo metodai. Tyrimui atlikti taikytas klaidų analizės metodas ir literatūros apžvalga. Atsitiktinės atrankos būdu buvo pasirinktos 50 studentų parašytos viešosios kalbos. Darbai vertinti kalbos taisyklingumo požiūriu: analizuotos studentų padarytos atskirų kalbos lygmenų: leksikos, žodžių darybos, morfologijos, sintaksės ir korektūros arba formaliųjų teksto rinkimo reikalavimų nesilaikymo klaidos. Buvo bandoma išsiaiškinti, kokios spragos lieka išklausius didesniąją Specialybės kalbos kurso dalį, ar studentai geba pritaikyti įgytas žinias praktiškai. Vertinta, kokio kalbos lygmens klaidų daroma daugiausiai, kokio pobūdžio šios klaidos, kokios galimos klaidų darymo priežastys. Pateikti galimi taisymų siūlymai. Straipsnyje taip pat apibendrinamos su dalyko dėstymu susijusios problemos, identifikuojamos galimos to priežastys.

TYRIMO REZULTATAI

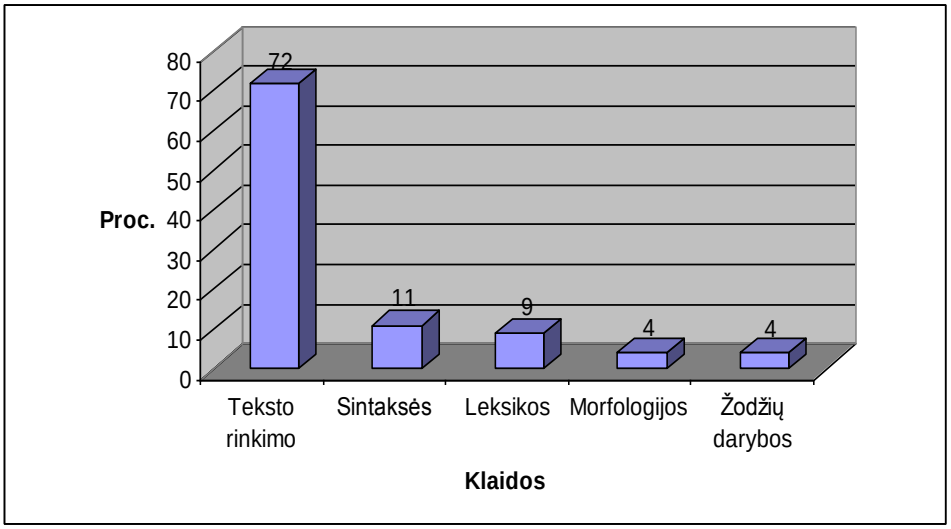
1.1. Metodika. Teisės krypties studentai turėjo atlikti savarankišką užduotį – parašyti viešąją kalbą savo specialybės tematika. Temos nebuvo nurodytos. Buvo sudaryta galimybė rinktis ir laisvesnę socialinio pobūdžio temą. Tokia išlyga buvo padaryta todėl, kad studentai Specialybės kalbos discipliną klauso pirmajame studijų kurse ir jiems ne visada pakanka išmanymo analizuoti specifinio pobūdžio teisės ir teisėsaugos temas. Be to, jie dar nėra perpratę daugelio teisės terminų (ši disciplina rekomenduojama dėstyti paskutinių kursų studentams[4]).

Viešajai kalbai rengti buvo apibrėžti reikalavimai tiek turinio dėstymo, tiek pateikimo formos atžvilgiu. Kalba turėjo būti apie 300 žodžių, parašyta sakytinės kalbos stiliumi ir atitikti juridinių kalbų komponavimo etaloną: įžanga; kalbamo dalyko pristatymas, pasakojimas, išaiškinimas; savos nuomonės pagrindimas arba argumentacija; priešingos nuomonės atmetimas

[2] Papaurėlytė-Klovienė S. 2006: Studentų kalbos kultūros ugdymas. Bendrinės kalbos norminimas ir vartojimas. Gimtoji kalba, 12 (priedas). P. 94–98.
[3] Bartkevičienė R., Petniūnienė N. 2008: Specialybės kalbos vartojimo erdvė ir ribos. Specialybės kalba: terminija ir vartosena. Vilnius: MRU, 2008. P. 20.
[4] Akelaitis G. 2004: Specialybės kalbos turinio ir dėstymo problemos. Specialybės kalba: sistema ir vartosena. Vilnius: LTU, 2004. P. 5.

arba priešininko argumentų sugriovimas; pabaiga[5]. Viešoji kalba turėjo būti parašyta laikantis lietuvių kalbos kultūros, rašybos ir skyrybos, taip pat formaliųjų teksto rinkimo reikalavimų[6]. Į šiuos dalykus (mažiau į rašybą ir skyrybą, nes šios temos neįeina į Specialybės kalbos kursą) ir buvo kreipiamas didžiausias dėmesys vertinant parašytą kalbą. Studentams buvo rekomenduota vadovautis viešųjų kalbų rengimo reikalavimais, kurie išdėstyti paskaitų metu ir papildomoje literatūroje, pavyzdžiui, R. Koženiauskienės (2005)[7], Bielinienės (2000)[8], Kazlauskienės et al. (2010)[9] knygose.

1.2. Teisės krypties studentų viešųjų kalbų vertinimas taisyklingumo požiūriu. Atlikus ištaisytų kalbos klaidų analizę, nustatyta, kad daugiausiai buvo teksto rinkimo, sintaksės ir leksikos klaidų (žr. 1 pav.).

1 pav. Teisės krypties studentų viešųjų kalbų klaidos (proc.)

Toliau rastos kalbos klaidos ir netikslumai analizuojami pagal jų svarbą pirmiausia aptariant leksikos, žodžių darybos, morfologijos, sintaksės klaidas ir galiausiai – korektūros arba teksto rinkimo.

1.2.1. Leksikos klaidos. Nepaisant to, kad studentai jau būna išklausę leksikai ir terminijai skirtą kurso dalį, tačiau vis tiek daro nemažai klaidų. Leksika gana greitai kintanti kalbos sritis, daugybė naujų žodžių plūsta iš anglų kalbos, tačiau klaidos, rodos, nekinta jau keletą dešimtmečių. Vis dar vartojami neteiktini vertiniai iš rusų kalbos: *Tai tik dar labiau paskatins*

[5] Koženiauskienė R. 2005: Juridinė retorika. Vilnius: Vilniaus universitetas.
[6] Kazlauskienė A., Rimkutė E., Bielinskienė A. 2010: Bendroji ir specialybės kalbos kultūra. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. P. 261.
[7] Koženiauskienė R. 2005: Juridinė retorika. Vilnius: Vilniaus universitetas.
[8] Bielinienė J. 2000: Iškalbos menas. Vilnius: VDA leidykla.
[9] Kazlauskienė A., Rimkutė E., Bielinskienė A. 2010: Bendroji ir specialybės kalbos kultūra. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

vairuotojus papirkinėti pareigūnus ir to pasekoje (= tokiu būdu; dėl to suklestės korupcija) pakels korupcijos lygį. Tai gali užtikrinti jos materialinį gerbūvį (= gerovę). Vertinys iš rusų kalbos *įtakoti* netgi nesuvokiamas kaip klaida. Matyt, dėl kalbos ekonomijos principo, noro pasakyti kuo trumpiau, jo nesistengiama keisti žodžių junginiais *daryti įtaką, turėti įtakos*: *Mes nesame pajėgūs kažką pakeisti ar kitaip įtakoti sistemą (= daryti įtaką sistemai; paveikti sistemą).*

Vadinamieji reikšmės vertiniai – semantizmai – vartojami ne sava, skolinta reikšme, taip pat dažnoki studentų rengtose viešosiose kalbose: *Žmogaus saugumas ir teisės nėra pilnai (= visiškai) užtikrinamos. Nelegaliai siunčiasi įvairias bylas grubiai (= šiurkščiai) pažeisdami autoriaus teises. Korupcijos atvejų sutinkame (= pasitaiko) ne tik valdžioje. Kyla klausimas kiekvienam, o šiuo metu ypatingai (= ypač) valstybei. Nesunku apskaičiuoti, kokį pelną neša (=duoda) bankrotai.*

Dažnai administracinio ar publicistinio stiliaus tekstuose painiojamos žodžių *tolimesnis* ir *tolesnis* reikšmės. Remiantis elektroniniu „Dabartinės lietuvių kalbos žodynu“ (eDLKŽ) *tolimesnis* reiškia erdvės atstumą, o *tolesnis* – laiko nuoseklumą[10]. Minėtuose tekstuose, taip pat ir analizuotose viešosiose kalbose, dažniausiai ir turimas omenyje laiko nuoseklumas, pvz.: *Prieš darydami tolimesnes (= tolesnes) išvadas, pagalvokite, kas svarbiau, ar statistika, ar žmonių gyvybės?*

Žodis *vystytis* labai dažnai netaisyklingai pavartojamas reikšme „plėtotis“. Kalbos vartotojai šio žodžio nelaiko didele klaida, nes yra ir kitų žodžių, sudarytų jo pagrindu, pvz., *besivystančios valstybės*. Vis dėlto kalbos patarimuose siūloma geriau vartoti kitus šio žodžio atitikmenis, pvz.: *Negalima suteikti galimybės vystytis (– plėtotis; plisti) rasizmui ir ksenofobijai*. Nevartotina ir dalelytė *taipogi*: *Gavo galimybę sudalyvauti loterijoje, kurioje taipogi (= taip pat) dalyvaus tūkstančiai kitų skaitytojų.*

Tarptautiniai žodžiai yra specialybės kalbos terminijos pagrindas ir be jų ši bendrinės kalbos atmaina būtų gana skurdi. Tačiau kai kurie tarptautiniai žodžiai gali būti keičiami lietuviškais atitikmenimis (nors ne klaida ir tarptautinis žodis). Tokių atvejų pasitaikė analizuojamose kalbose, pvz.: *Faktoriai (veiksniai), turintys įtakos nusikalstamumo augimui. Dovanėlė bosui (viršininkui; vadovui) irgi korupcija.* Kadangi *bosas* gali turėti tam tikrą konotaciją, tad kai kuriais atvejais šio žodžio vartosena yra pateisinama. Ne visai tinkamai pavartotas žodis *optimalus* sakinyje: *Reikia siekti optimalios teisybės visuomenėje*. Galimi šio

[10] eDLKŽ: Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą: http://www.lki.lt/dlkz/.

žodžio lietuviški atitikmenys yra *tinkamiausias, geriausias*[11], o čia, matyt, turėta omenyje *visiška, tikra, gryna teisybė*.

Nepaisant to, kad studentų kalbose žodžiai gali būti verstiniai ar pavartoti ne ta reikšme, jie neretai būna netaisyklingos sandaros. Toliau aptariama, kokios pasitaiko kalbos klaidos vartojant žodžių darybos priemones: priešdėlius ir priesagas.

1.2.2. Žodžių darybos klaidos. Viešosiose kalbose žodžių darybos arba žodžių sandaros klaidų daug nepasitaikė. Dažniausiai klystama vartojant priešdėlius ir priesagas. Rasta atvejų, kai vartojami pertekliniai priešdėliai, nesuteikiantys jokios papildomos reikšmės žodžiui. Jų geriau visai atsisakyti: *Pabaigdama (= baigdama) norėčiau užakcentuoti (= akcentuoti; pabrėžti), kad smurtavimas šeimoje tampa vis aktualesne problema*. Ne ta reikšme pavartotas priešdėlis *pa-*, kuris vartojamas netikslaus, apytikrio apskaičiavimo reikšme[12]: *Nesunku paskaičiuoti (= apskaičiuoti), kokį pelną duoda bankrotai.*

Studentai ne visada gerai suvokia darybines priesagų reikšmes, todėl jas pavartoja ne visai tinkama reikšme. Priesaga *-iškas* žymi daikto ypatybę, tačiau ji ne labai tinka, kai norima pabrėžti tą ypatybę turintį dalyką, kaip šiame sakinyje: *Norint išlaikyti demokratiškus (= demokratijos) principus <...>, reikia <...>* Taip pat ne vidinę ypatybę, o tik sąsają su ja žymi žodžių junginys *intelektinė nuosavybė* sakinyje: *Įsteigtos įvairios organizacijos, saugančios intelektualinę (= intelektinę) nuosavybę*, todėl netaisyklingai pavartota priesaga daro teiginį nelogišką.

Morfologijos klaidų, kaip ir žodžių darybos, nėra labai gausu. Plačiau analizuojamos dažniausiai pasitaikiusios morfologijos klaidos.

1.2.3. Morfologijos klaidos. Morfologijos klaidos palyginti retos studentų viešosiose kalbose. Dažniausiai klystama vartojant įvardžiuotines žodžių formas. Kai žodis įgyja termininą reikšmę, būtina vartoti įvardžiuotinę formą: *Anot jo, vienas iš vaikinų priėjęs arčiau išsitraukė sidabrinės spalvos dujinį pistoletą, įrėmė jam į kojąir pasakė, kad šaus, jei jis neatiduosiąs mobilaus (= mobiliojo) ryšio telefono. Krizės metu mažėja bendras (= bendrasis) vidaus produktas. Vyrauja dvi žmogaus teisių doktrinos. Prigimtinė ir pozityvi (= pozityvioji).*

Studentai ne visada skiria, kuriems kalbos funkciniams stiliams tinkamesnės tam tikros žodžių formos. Kadangi viešoji kalba yra oficialiojo stiliaus bendrinės kalbos variantas, tai šnekamajam buitiniam stiliui tinkamos formos neturėtų būti vartojamos. Viešųjų kalbų žanrui labiau tinka ilgosios žodžių formos netrumpinant galūnių: *Loterijos organizatoriai aiškiai nenurodė žaidimo taisyklių savo klientam (– klientams).*

[11] Kalbos patarimai 4. Leksika: skolinių vartojimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
[12] Kanceliarinės kalbos patarimai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Pagal rusų kalbos pavyzdį vartojama konstrukcija su dėmeniu *save* ne visais atvejais tinkama į save nukreiptam veiksmui reikšti. Lietuvių kalboje tam yra sangrąžos dalelytė *-si-*: *Kai pakeisime patys save (= pasikeisime patys), pasikeis ir aplinka*.

1.2.4. Sintaksės klaidos. Sintaksės klaidos keičia sakinio struktūrą, daro ją nebūdingą lietuvių kalbai. Viešosiose kalbose rasta nemažai tokių klaidų (žr. 1 pav.). Būdingiausios vietininko ir žodžių ar sakinio dėmenų jungimo klaidos. Jos plačiau ir aptariamos.

Vietininkas nevartojamas veiksmo reiškimosi sričiai reikšti, jį geriau keisti kilmininko ar naudininko linksniu: *Krizę sukėlė keletas priežasčių: ilgalaikiai pokyčiai naftos rinkos kainodaroje (= ilgalaikiai naftos rinkos kainodaros pokyčiai)*. *Žinoma, ekonominio sunkmečio sąlygose (= sąlygomis) bankrotai yra aktuali problema*.

Kai kuriais atvejais vietininką galima keisti padalyviu: *Galėtų tapti labai veiksmingu pavyzdžiu kovoje (= kovojant) su neteisybe*.

Vietininko linksnis taip pat netinka veiksmo aplinkai reikšti, geriau jį keisti prielinksnine konstrukcija su prielinksniu *tarp*: *Galbūt todėl teisėjų tarpe (= tarp teisėjų) korupcija klesti*.

Studentų kurtose viešosiose kalbose pasitaiko sustabarėjusių verstinių vietininkų laikui reikšti. Tokiais atvejais juos reikėtų keisti kita prielinksnine konstrukcija su prielinksniu *per* ar įterpti papildomų žodžių: *Toliau šios istorijos eigoje (= per šią istoriją; tęsiantis šiai istorijai; šios istorijos metu) galėsime išskirti keletą bylos vilkinimo atvejų*.

Linksnių klaidos viešosiose kalbose gana įvairios. Viena vertus, nepaisoma dvejybinių linksnių vartosenos, kai reiškiamas būvis: *Kalėjime jis nebesijaučia vienišu (= vienišas). Ragina nelikti abejingais (= abejingiems) ir pranešti apie žinomus korupcijos atvejus*. Kita vertus, pavartoti veiksmažodžiai reikalauja visai kito linksnio: *Pačiam atstovauti kitą šalį (= kitai šaliai)*. Taip pat būtų daug stilingiau, jei naudininkas, reiškiantis veiksmo pabaigą, būtų pakeistas į vietininką ar pusdalyvį sakinyje: *Pabaigai (– pabaigoje; baigdamas(a)) norėčiau pabrėžti...* Šį žodį studentai gana dažnai vartojo pradėdami apibendrinamąją pastraipą kalbos pabaigoje, todėl daugelis neišvengė šio rekomendacinio pobūdžio netikslumo. Įnagininkas netinka, kai pasakomas veiksmo atlikimo būdas su žodžių junginiu *mielu noru*. Iš tiesų šis žodžių junginys reikalauja prielinksnio *su*: *Jis mielu noru (– su mielu noru; mielai) grąžins leidyklai*.

Nereta sintaksės klaida – padalyvio vartojamas. Padalyvis nevartojamas to paties veikėjo šalutiniam veiksmui reikšti, tam geriau tinka pusdalyvis: *Ją dažniausiai girdime, kalbant (= kalbėdami) apie tautos išrinktuosius – seimūnus. Remiantis (= remdamasis) šiomis įsigaliojusiomis teisėmis, autorius ar kitas autorių teisių subjektas gali pranešti visuomenei apie savo teises*.

Kitos sintaksės klaidos pavienės, tačiau gana svarbios, nes yra įtrauktos į Valstybinės lietuvių kalbos komisijos sudarytą „Didžiųjų kalbos klaidų sąrašą“ (patvirtintas 1997 m. gruodžio 18 d. nutarimu Nr. 68; Žin., 1998, Nr. 18-445)[13].

Pirmiausia netinkamai jungiami sakinių dėmenys. Jungtukas *kad* nevartojamas su bendratimi. Geriau ir tikslingiau tam vartoti tariamosios nuosakos veiksmažodžius: *Kodėl ją reikia kontroliuoti? Todėl, kad pasiekti tikslą (= kad būtų pasiektas tikslas)?* Jungiant sakinius ar sakinių dėmenis gali būti netinkamai pasirenkami jungtukai. Dėl jungtuko *bei* jau nemažai diskutuota (R. Miliūnaitė (2007a[14]; 2007b[15]), A. Bielinskienė (2004)[16] ir kt.). Šis jungtukas jungia tik artimos reikšmės vienarūšes sakinio dalis, todėl toliau pateikiamuose pavyzdžiuose jungtuko *bei* vartosena nėra pateisinama: *Tokią padėtį Lietuvoje sąlygoja teismų korumpuotumas bei (= ir) neretai priimami neobjektyvūs sprendimai. Bei (= ir) kas nulėmė ir daugiausiai įtakos turėjo tokiam karjeros pasirinkimui*?

Vieną kartą netinkamai pavartotas polinksnis *dėka*, kuris turėtų būti taikomas tik asmeniui: *Teismas – tai paskutinė instancija, kartu ir žmogaus viltis, kurios dėka (= dėl kurios) įvykdomas teisingumas*. Rasta verstinė konstrukcija turėtų būti keičiama vienu žodžiu su įvardžiuotine forma: *Norėčiau pakalbėti tema, kuri yra aktuali kiekvienam iš mūsų eilinių piliečių, kenčiančių nuo taip vadinamos (= vadinamosios) krizės*.

1.2.5. Teksto rinkimo arba formaliųjų kompiuteriu renkamo teksto reikalavimų nesilaikymas. Tai vadinamosios korektūros klaidos, kurių atsiranda neatidžiai renkant tekstą kompiuteriu arba apskritai nepaisant teksto rinkimo reikalavimų. Šių klaidų studentai darė daugiausiai. Dažniausiai nežinoma, kur reikalingas, o kur nereikalingas tarpelis prieš simbolį, praleidžiamos ar per daug pirašoma nereikalingų raidžių. Neskiriami trumpieji ir ilgieji brūkšniai ir jų vartojimo atvejai, pavartotos nelietuviškos kabutės. Teksto pastraipos turėtų būti išlygiuotos pagal abu teksto kraštus, pirmoji pastraipos eilutė atitraukta, tačiau ne visi studentai paisė šių reikalavimų. Teksto rinkimo patarimų gausu rašybos ir skyrybos taisyklėse, kompiuterijos leidiniuose, studentams skirtuose metodiniuose nurodymuose (pavyzdžiui, „Lietuvių kalbos žinyne“ (2007)[17], G. Grigo straipsnyje[18]), tačiau matyti, kad šiems dalykams

[13] *Didžiųjų kalbos klaidų sąrašas*. Prieiga per internetą: http://www.vlkk.lt/lit/klaidos. (žiūrėta 2010-11-27).
[14] Miliūnaitė R. 2007a: *Jungtuko bei normos – užtemimui prasidedant*. Prieiga per internetą: http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/jungtuko%20bei%20normos.pdf (žiūrėta 2010-11-27).
[15] Miliūnaitė R. 2007b: *Jungtuko bei vartosena – užtemimas tęsiasi*. Prieiga per internetą: http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/jungtuko%20bei%20vartosena.pdf. (žiūrėta 2010-11-27).
[16] Bielinskienė A. 2004: Iš jungtuko *bei* vartosenos dabartinėje lietuvių kalboje. *Kalbos kultūra*, 77, Vilnius. P. 119–123.
[17] *Lietuvių kalbos žinynas*. Kaunas: Šviesa; 2007.
[18] Grigas G. 2004: *Brūkšniai ir kabutės*. Prieiga per internetą: http://aldona.mii.lt/pms/kalba/br-kab.html (žiūrėta 2010-11-27).

neskiriamas reikiamas dėmesys. Šios klaidos studentų laikomos ne tokiomis svarbiomis palyginti su viešosios kalbos turinio dalykais, kuriuos jie stengiasi perteikti. Galima teigti, kad šios klaidos kartu yra ir žmogaus raštingumo įrodymas, kuris vertinamas tiek Europos Sąjungos institucijose, besirūpinančiose darbuotojų gebėjimu rengti dokumentus[19], tiek Lietuvoje.

REZULTATŲ APTARIMAS

Išanalizavus teisės krypties studentų viešąsias kalbas nustatyta, kad studentai daugiausia dėmesio skiria rengiamos kalbos turinio dalykams, stengiasi laikytis viešųjų kalbų rengimo reikalavimų, vartoja įvairias argumentavimo formuluotes, tačiau neskiria pakankamai dėmesio kalbos kultūros dalykams. Darbuose be analizuotų kalbos klaidų pasitaiko ir rašybos bei skyrybos klaidų, kurioms išvengti įgūdžiai suformuojami vidurinėse mokyklose.

Iš rastų kalbos klaidų dažniausios korektūros klaidos, arba formaliųjų kompiuteriu renkamo teksto reikalavimų nesilaikymas, sintaksės ir leksikos klaidos. Sintaksės klaidos yra sunkiau išvengiamos, nes jos susijusios su sakinio gramatine struktūra ir kartais reikalauja specialesnių gramatikos žinių. Tačiau leksikos klaidų įmanoma išvengti naudojantis lietuvių kalbos žodynais, terminų žodynais ar terminų bankais, įvairiais specialiaisiais žinynais ir pan. Korektūros klaidų įmanoma išvengti perpratus kompiuteriu renkamo teksto reikalavimus ir skiriant pakankamai laiko tekstui redaguoti ir tikrinti, taip pat naudojantis kompiuteriuose įdiegtų gramatikos bei rašybos tikrintuvų programomis, tokiomis kaip „Juodos avys“, „Tildės biuras“ ar pan.

Iš leksikos klaidų studentų viešosiose kalbose dažniausiai paplitę vertiniai iš rusų kalbos ir semantizmai. Ne visada stengiamasi lietuvinti leksiką, vartojama per daug tarptautinių žodžių, kuriuos būtų galima keisti lietuviškais.

Sintaksės lygmens klaidos susijusios su netinkama linksnių vartosena. Per daug vartojama vietininko, netaisyklingai vartojami dvejybiniai linksniai. Netinkamai jungiami sakinių dėmenys, pasitaiko sustabarėjusių verstinių konstrukcijų.

Dažniausi teksto rinkimo trūkumai: neatidžiai renkami žodžiai, nepaliekami tarpai prieš kai kuriuos simbolius, netinkamas ilgųjų ir trumpųjų brūkšnių vartojimas.

Galima teigti, kad studentai daugiau dėmesio skiria viešosios kalbos turiniui tobulinti, nepakankamai įsigilina į taisyklingos kalbos reikalavimus ir per mažai dėmesio skiria tekstui redaguoti, dailinti ir taisyti. Studentus reikėtų skatinti daugiau kreipti dėmesį į savo rašto darbų

[19] Europos Komisija. *Rašykime aiškiai ir glaustai*. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/dgs/translation/publications/brochures/clear_writing/how_to_write_clearly_lt.pdf (žiūrėta 2010-11-27).

kalbą, bendrąjį raštingumą, taisyklingą kalbėjimą, nes šios ypatybės yra neatsiejamos nuo išsilavinusio žmogaus ir darbuotojo vertybių.

Atlikus literatūros apžvalgą analizuojama tema galima išskirti keletą problemų, susijusių su Specialybės kalbos dalyko dėstymu universitetuose. Neretai šis dalykas studentų tapatinamas su lietuvių kalbos pamokomis, bijomasi kirčiavimo, diktantų (plg. S. Papaurėlytė-Klovienė[20]), nors Valstybinės lietuvių kalbos komisijos programoje[21] numatyta visiškai kitokia, konkrečios mokslo srities specialybei pritaikyta programa. Studentai turi būti įgiję kalbos kultūros pagrindus dar vidurinėje mokykloje, o universitete studijuoti jų specialybės studijoms būtinus dalykus, pvz., įgyti mokslo darbų rašymo, viešojo kalbėjimo įgūdžių ir kt. Paprastai to ir siekiama dėstant šį dalyką. Nepaisant to, nemažai tyrėjų pabrėžia, kad studentai neturi pakankamų taisyklingos kalbos, raštingumo įgūdžių[22] ir tai sunkina patį studijų procesą, skatina grįžti prie pirminių, dar vidurinėje mokykloje brėžiamų tikslų – kelti studentų raštingumo lygį. Tą parodė ir šiame straipsnyje aprašytas tyrimas.

Kita problema, aktuali šiandienos specialybės kalbos disciplinai ir apie kurią taip pat užsimena tyrėjai, tai terminijos mokymas. Terminija kiekvienos specialybės ir profesijos pagrindas. Studentas baigęs studijas turi būti įsisavinęs tos mokslo srities terminiją, gebėti skaityti ir analizuoti tos srities specialistų parašytus tekstus. Tačiau dažniausiai Specialybės kalbą studentai klauso pirmaisiais antraisiais studijų metais, todėl išsamiau kalbėti apie terminus beveik neįmanoma, nes studentai tik pradeda susipažinti su moksline terminija (plg. Bartkevičienė et al.[23]; Papaurėlytė-Klovienė[24]). Nors kita vertus, tai skatina išmokti ir iškart vartoti taisyklingą terminą, įsidėmėti jo taisyklingą tarimą ir kirčiavimą. Ar taisyklingas terminas bus vartojamas ateityje, be abejo, priklauso nuo tos srities specialistų ir kitų specialybės disciplinų dėstytojų požiūrio bei pasirinkimo: „Dėstytojų kalba, kuria jie skaito paskaitas, veda pratybas, rašo mokslinius ir mokymo metodikos darbus ir kt., yra svarbus universiteto kalbinės

[20] Papaurėlytė-Klovienė S. 2006: Studentų kalbos kultūros ugdymas. Bendrinės kalbos norminimas ir vartojimas. Gimtoji kalba, 12 (priedas). P. 94–98.
[21] Specialybės kalbos programa. Prieiga per internetą: http://www.vlkk.lt/lit/nutarimai/svietimo-istaigos/specialybes-kalbos-programa.html
[22] Bartkevičienė R., Petniūnienė N. 2008: Specialybės kalbos vartojimo erdvė ir ribos. Specialybės kalba: terminija ir vartosena. Vilnius: MRU, 2008. P. 25.
[23] Bartkevičienė R., Petniūnienė N. 2008: Specialybės kalbos vartojimo erdvė ir ribos. Specialybės kalba: terminija ir vartosena. Vilnius: MRU, 2008. P. 25.
[24] Papaurėlytė-Klovienė S. 2006: Studentų kalbos kultūros ugdymas. Bendrinės kalbos norminimas ir vartojimas. Gimtoji kalba, 12 (priedas). P. 96.

aplinkos veiksnys, kuris veikia studentų kalbą, mąstymą ir asmenybę“[25]. Atlikti tyrimai rodo, kad ir dėstytojai neskiria tinkamo dėmesio taisyklingai kalbai bei terminijai.

Daug problemų kyla ir dėl paties kalbos vartotojų požiūrio į kalbos norminimo darbą. Studentai persisėmę globalizacijos, liberalizmo idėjų jau nebesuvokia kalbos norminimo prasmės. Jie linkę pritarti nuomonei, kad į kalbą nereikėtų kištis, kalba turėtų plėtotis natūraliai. Tokiai nuomonei turi įtakos gana neigiamas visuomenės požiūris į šią sritį. R. Miliūnaitė, tyrusi interneto straipsnių komentuotojų požiūrį į kalbą, nurodo, jog dalis tiriamųjų yra nusiteikę prieš kalbos norminimą ir kalbininkų darbą, nors, kita vertus, yra dalis komentuotojų, kurie laikosi nuomonės, jog kalbą prižiūrėti būtina, ypač kai kalbama oficialioje aplinkoje[26]. Taigi bendras labiau neigiamas kontekstas turi įtakos ir mokymuisi. Studentai ne visada teigiamai nusiteikę.

Vis dėlto į šią sritį imta žiūrėti laisviau ir kūrybiškiau. Žinomi šios srities kalbininkai (pvz., R. Miliūnaitė) ragina keisti kalbos kultūros mokymo metodikas, neapsiriboti tik kalbos klaidų taisymu, o kaip tik skatinti besimokančiųjų kūrybiškumą, rinktis išradingesnius būdus kalbai mokytis, būtent – patiems rašant ir kuriant tekstus[27]. Šios srities institucijose vis daugiau atliekama mokslinių tyrimų ir projektų, kuriuose tiriami vartotojų poreikiai ir nuostatos, bandoma sumažinti atskirtį tarp kalbos vartotojų ir kalbą prižiūrinčiųjų.

Nors nuomonės dėl kalbos kultūros mokymosi prieštaringos, tačiau, antra vertus, tarp studentų vyrauja visiškai priešinga nuomonė dėl viešojo kalbėjimo svarbos. Šios temos studentai mielai imasi, mato joje didelę prasmę ir labai pasigenda universitete. Kalbėjimui viešai ne tiek daug dėmesio skiriama vidurinėse mokyklose. Universitetuose taip pat nėra labai daug progų išreikšti savo nuomonę žodžiu – atsiskaitymai dažniausiai vyksta raštu, tad iš tiesų tobulinti praktinių įgūdžių kalbėti viešai savo specialybės tematika progų nėra daug. Viešasis kalbėjimas prieš auditoriją susijęs ir su psichologija. Tai viena iš didžiausią stresą keliančių situacijų, kai reikia išmokti nugalėti jaudulį ir baimę, todėl daugelis studentų paprašyti parengti viešąją kalbą ir ją pasakyti prieš auditoriją dažniausiai nustemba ir išsigąsta. Šiame straipsnyje atliktas tyrimas parodė, kad šiai užduočiai reikėtų skirti daugiau dėmesio Specialybės kalbos paskaitų metu.

[25] plg. Celiešienė V. Dėstytojų kalba – vienas iš akademinės kalbinės aplinkos veiksnių. *Santalka. Filologija*. 2007, t. 15 Nr. 4. Prieiga per internetą: http://www.coactivity.vgtu.lt/upload/filosof_zurn/santalka_t_15_nr_4_celiesiene.pdf (žiūrėta 2011 04 01)

[26] plg. Miliūnaitė R. 2010a: Interneto komentuotojų nuostatos dėl lietuvių kalbos priežiūros. Prieiga per internetą: http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/kk%2082_komentuotojai%20apie%20kalbos%20prieziura.pdf (žiūrėta 2011 04 01)

[27] Miliūnaitė R. 2010b: Lietuvių kalbos mokymas: ko reikia šiuolaikiniam žmogui. Prieiga per internetą: http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/ko%20reikia%20%F0iuolaikiniam%20%FEmogui_mokytoj%F8%20konferencija%202010-12-03.pdf (žiūrėta 2011 04 01).

IŠVADOS

Ištirta, jog rašydami viešąsias kalbas Specialybės kalbos dalyko metu studentai daro nemažai kalbos ir teksto rinkimo klaidų. Dažniausios korektūros klaidos, arba formaliųjų kompiuteriu renkamo teksto reikalavimų nesilaikymas. Jos sudaro net 72 proc. visų analizuojamų atvejų. Šių klaidų sunku išvengti bet kuriame darbe, tačiau tam padėtų teksto rinkimo kompiuteriu reikalavimų išmanymas. Dažnos ir sintaksės bei leksikos klaidos, atitinkamai – 11 ir 9 proc. Šių klaidų galima išvengti skiriant pakankamai dėmesio tekstui redaguoti, naudojantis įvairiais terminų bankais ir kalbos konsultacijų banku internete, kurį kaupia Valstybinė lietuvių kalbos komisija.

Kitas aspektas, kuris buvo nagrinėjamas straipsnyje, – tai studentų požiūris į studijuojamą dalyką ir apskritai raštingumą. Nustatyta, kad studentų požiūris į studijuojamą dalyką susijęs su bendrąja viešąja nuomone apie šią sritį. Manoma, kad dalyko dėstytojams kyla nemažai problemų dėl to, jog studentai nebesuvokia kalbos norminimo prasmės.

Kita problema, kuri iškelta darbe – tai gerokai sumenkęs studentų raštingumas. Studijuojant šį dalyką išryškėja raštingumo spragos ir problemos, į kurias nebuvo atkreiptas dėmesys vidurinėse mokyklose. Per šio dalyko paskaitas skatinant kūrybišką požiūrį į kalbos mokymąsi reikėtų daugiau dėmesio skirti tekstams kurti, raštingumui, rašytinei bei sakytinei kalbai lavinti. Vienas iš būtų galėtų būti viešosios kalbos kūrimas ir pristatymas žodžiu, kada galima aptarti ir paskatinti studentus atkreipti didesnį dėmesį į raštingumą ir kalbos kultūrą.

LITERATŪRA

1. Akelaitis G. Specialybės kalbos turinio ir dėstymo problemos. Specialybės kalba: sistema ir vartosena. Vilnius: LTU, 2004.
2. Bartkevičienė R., Petniūnienė N. Specialybės kalbos vartojimo erdvė ir ribos. Specialybės kalba: terminija ir vartosena. Vilnius: MRU, 2008.
3. Bielinienė J. Iškalbos menas. Vilnius: VDA leidykla, 2000.
4. Bielinskienė A. Iš jungtuko bei vartosenos dabartinėje lietuvių kalboje. Kalbos kultūra, 77, 2004. Vilnius. P. 119–123.
5. Celiešienė V. Dėstytojų kalba – vienas iš akademinės kalbinės aplinkos veiksnių. Santalka. Filologija. 2007, T. 15 Nr. 4 http://www.coactivity.vgtu.lt/upload/filosof_zurn/santalka_t_15_nr_4_celiesiene.pdf (žiūrėta 2011-04-01).
6. Didžiųjų kalbos klaidų sąrašas. Prieiga per internetą: http://www.vlkk.lt/lit/klaidos (žiūrėta 2010-11-27).
7. eDLKŽ: Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą: http://www.lki.lt/dlkz/ (žiūrėta 2010-11-27).
8. Europos Komisija. Rašykime aiškiai ir glaustai. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/dgs/translation/publications/brochures/clear_writing/how_to_write_clearly_lt.pdf (žiūrėta 2010-11-27).

9. Grigas G. 2004: *Brūkšniai ir kabutės*. Prieiga per internetą: http://aldona.mii.lt/pms/kalba/br-kab.html (žiūrėta 2010-11-27).
10. Kazlauskienė A., Rimkutė E., Bielinskienė A. Bendroji ir specialybės kalbos kultūra. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2010.
11. Kanceliarinės kalbos patarimai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
12. Koženiauskienė R. Juridinė retorika. Vilnius: Vilniau universitetas, 2005.
13. Kalbos patarimai 4. Leksika: skolinių vartojimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
14. Lietuvių kalbos žinynas. Kaunas: Šviesa, 2007.
15. Miliūnaitė R. 2007a: Jungtuko bei normos – užtemimui prasidedant. Prieiga per internetą: http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/jungtuko%20bei%20normos.pdf (žiūrėta 2010-11-27)
16. Miliūnaitė R. 2007b: Jungtuko bei vartosena – užtemimas tęsiasi. Prieiga per interentą: http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/jungtuko%20bei%20vartosena.pdf. (žiūrėta 2010-11-27).
17. Miliūnaitė R. 2010a: Interneto komentuotojų nuostatos dėl lietuvių kalbos priežiūros. Prieiga per internetą: http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/kk%2082_komentuotojai%20apie%20kalbos%20prieziura.pdf (žiūrėta 2011-04-01).
18. Miliūnaitė R. 2010b: Lietuvių kalbos mokymas: ko reikia šiuolaikiniam žmogui. Prieiga per internetą: http://www.kalbosnamai.lt/images/dokumentai/ko%20reikia%20%F0iuolaikiniam%20%FEmogui_mokytoj%F8%20konferencija%202010-12-03.pdf (žiūrėta 2011-04-01).
19. Papaurėlytė-Klovienė S. Studentų kalbos kultūros ugdymas. Bendrinės kalbos norminimas ir vartojimas. Gimtoji kalba, 12 (priedas), 2006. P. 94–98.
20. Pečkuvienė L. Ar lengva mokyti ir mokytis specialybės kalbos. Specialybės kalba: terminija ir vartosena. Vilnius: MRU, 2008.
21. Specialybės kalbos programa. Prieiga per internetą: http://www.vlkk.lt/lit/nutarimai/svietimo-istaigos/specialybes-kalbos-programa.html (žiūrėta 2011-04-01).

PROBLEMS OF TEACHING A PROFESSIONAL LANGUAGE COURSE. AN ANALYSIS OF CORRECTNESS OF LAW STUDENTS' PUBLIC SPEECHES

Agnė Bielinskienė*
Mykolas Romeris University

Summary

The paper analyses the mistakes of language standards in public speeches, written by students of law direction. The aim of the study was to find out what mistakes students do after they have completed a half of the professional language course. All levels of language are analysed: lexis, word formation, morphology, syntax and proof correction skills. Afterwards, recommendations for corrections of the most common mistakes are given. The paper also discusses the problems of teaching a professional language course, students' attitudes towards the importance of the course in their studies and other relevant issues.

Students of law had to perform an independent task – to write a public speech in their specialty topics. No topics were given. The requirements for composing a public speech were defined regarding both context and composition. Public speech had to be about 300 words, written in the style of spoken language and correspond to compilation standards of legal speeches: an introduction, presentation of topic, narration, reasoning or argumentation, justification for the view, rejection of contrary opinion or destruction of the opponent's arguments and conclusions. Public speech had to be written in accordance with the Lithuanian language standards, spelling and punctuation, as well as the formal requirements of typing. The greatest attention was given to above-mentioned aspects in the assessment of written public

speech (less attention was given to spelling and punctuation as these topics were not included in the course of specialty language).

The study indicated that the mistakes of lexis, syntax and proof correction were most frequent. Proof correction errors accounted for 72 percent of all the cases analysed. These mistakes are difficult to avoid in any paper; however, knowledge of requirements for typesetting by computer would be helpful. In addition, syntax and lexis errors are frequent – 11 and 9 percent, respectively. These errors could be avoided by paying more attention to editing the text with the help of terminology databases and consultancy bank on the Internet, managed by the State Commission on the Lithuanian Language. The study identified morphological mistakes, covering the usage of grammatical forms (4 percent) and word formation (4 percent), to be the rarest errors found in students' works.

Other aspect analysed in this article is students' attitudes towards the subject studied and literacy in general. Analysis revealed that students' attitudes towards the subject studies was associated with general public opinion on this field. It is thought that lecturers of the subject encounter numerous problems because students do not comprehend the significance of language standardization.

Other issue brought up in this study is low levels of students' literacy. While studying this course, literacy gaps and problems are being disclosed, which have not been given special attention in secondary schools. During this course, encouraging the creative view to language learning, more attention should be paid to text creation and improvement of literacy, spoken and written language. One of the ways could be the preparation of public speech and oral presentation when it is possible to discuss and encourage the students to pay more attention to literacy and language standards.

Keywords: professional language, language standards, public speeches, students of law.

Agnė Bielinskienė*, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: tekstynų lingvistika, lietuvių kalbos sintaksė, semantika, kalbos kultūra.
Agnė Bielinskienė*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Humanities, lecturer. Research interests: corpus linguistics, Lithuanian syntax, semantics, and standard language.